

Владика Максим

**ВИЂЕЊЕ
НЕВИДЉИВОГ**

суочавање са стварношћу

Copyright © 2020, Максим Васиљевић
Copyright © овог издања 2020, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Кир Људиши Бралки Чейерковићу

Садржај

Предговор	9
Пламен у Богородичиној коси (или: О несагоривој вери која је зидала класична здања)	13
Поновљено непоновљени... и <i>collective brain</i> (или: О греху као понављању и о оригиналности као уникатности)	19
Виђење невидљивог (Дно океана и светост садашњег тренутка)	27
Чуђење као почетак вере и мудрости (Дивљење, поглед и кинеско хришћанство)	35
Хегемони, комплексни свет и утеха теологије.	43
О неумољивом Богу и асиметричној синергији (или: О инхерентној антиномији црквеног подвига).	53
Бела боја сликарског платна (или: О покајању и будућој чистоти)	63

Слобода Отаца као мартрија (или: Против камуфлаже и неосетљивости)	71
Воља за вољом (или: Како разумети вољу, невољу и самовољу) . . .	81
Расуђивање надахнуто будућношћу (или: Ништа не узимати здраво за готово).	89
Као варалице и као истинити (2. Кор. 6, 8) (или: О номадима и о надилажењу свог ега).	97
„Странац бејаш и примисте ме“ (Мт. 25, 35) (Мигрантска криза и одговор на њу у светлости Божића)	105
Весник живота изнад логаритма и алгоритма (Зашто нам је данас потребан Достојевски?)	115
Богословље „у другом обличју“ (или: Теологија изненађења једног Светогорца) . . .	129
О трезној опијености (или: О будности у доба расуте пажње).	143
<i>О аутору</i>	157

ПРЕДГОВОР

У новије време написао сам низ есеја у којима сам изнео осврте на поједина збивања на домаћој и светској позорници. Сасвим спонтано дошло је до неочекиваног преплитања тема мог теолошког и пастирског рада са темама које намеће свакодневица.

Пожар који је захватио катедралу Нотр Дам у Паризу дао ми је повод да размишљам и пишем о несагоривој вери која је зидала класична здања и о њеној потреби данас. Сусрет са кинеском културом пружио ми је нову перспективу теме чуђења, али и погледа као естетског органа познања.

Заобилажење формалног дискурса, у маниру аматера, било ми је тако природно у 2019. години, у којој се учестало позивање на „каноничност“ и „догматичност“ напослетку код појединих показало као пука маска. Ова ослобођеност ми је пружила одушевљавајућу брзину кретања кроз теме и идеје естетског карактера. „Виђење невидљивог“ је

текст надахнут бујањем живота и рапсодијом боја на дну океана, који је довео до осветљавања теме светости *садашње* тренутка, док је текст „Бела боја сликарског платна“ довео до рефлексија о покајању као кретању не ка прошлој него ка *дугућој* чистоти.

Досадашње животно доба које сам провео у проучавању класичних текстова Светих отаца – Григорија Богослова, Максима Исповедника, Јована Дамаскина, Григорија Паламе и осталих – није спречило сусретања (и) са текућим, судбинским проблемима који су се показали као нови, но ништа мање сложени и узбудљиви него они древни. То, између осталог, показује есеј „Слобода Отаца као мартинија“ у коме пишем против камуфлаже и неосетљивости актуелних представника институција.

Промене на глобалном плану биле су подстицај за рефлексије о хегемонима некада и сада, *йоли-йичким* проблемима миграната и модерних номада на који се надовезала тема превазилажења ега и разумевање питања самовоље и воље.

Моја фасцинација *изненађењем* – које, као главну ноту, препознајем у историји философије и теологије – довела је до расписаности о унутарњој антиномији црквеног подвига и недетерминисаности духовног искуства. Ништа не узимати здраво за готово јесте основа за *расуђивање*, које је критеријум теорије и праксе.

Антрополошка искуства о греху као *йонављању* и о оригиналности као *уникайносйи* дала су као

плод неколико текстова, у којима се осврћем на могуће последице лако поклоњеног поверења најновијим технолошким изумима.

У есеју посвећеном Достојевском постављам питање о потреби за овим писцем у 21. веку. У тренутку када сви знаци потврђују да се на међународном хоризонту завршава једна а наступа нова парадигма живљења, жеља за осветљавањем „смисла“ постојања не сме да нас напусти.

Два последња текста су осврти на двојицу светогорских стараца који лакоћом израза и кретања кроз идеје и теме, без трага дубоког дисања или инсистирања, износе пред нас једну другачију теологију од оне коју обично срећемо. То је теологија као изненађење: опис личног опита истинских духовника који су се осмелили на ризичан подухват улажења у унутарње језгро живота (дискурса, личности и проблема) управо да би ту срж потом изнели вани, трудећи се да сачувају интимност дарованог и виђеног. Иако наизглед реторички софистицирани текстови, они су разумљиви широј читалачкој публици будући да на видело износе како оне византијске тако и неке универзалне поуке за наш свет инстант и „апсолутне“ комуникације.

Предајући ове есеје читалачкој јавности, у којој се све чешће поставља смисао постојања Цркве и онога чиме она може да привуче и одушеви човека, изражавам наду да ће моја скромна размишљања посведочити изворни дух хришћанства. Верујем истовремено да се у данашњој теологији издваја

једна значајна путања мишљења која је способна да савременике доведе до увида у најзначајније истине Христовог јеванђеља и његовог реализма.

Захваљујем уредницима „Лагуне“ што су одлучили да сабране есеје објаве као књигу.

М. В.

ПЛАМЕН У БОГОРОДИЧИНОЈ КОСИ

(или: О несагоривој вери која
је зидала класична здања)

Париз није само град него већма „начин живота“, рекао је атински теолог и филозоф Христо Јанарас. А начин живота је увек плод оног *како* нешто јесте. Почетком овог миленијума, професорка Катрин Долез ми је на часовима језика у *Alliance Française* упорно доказивала како је појам *laïcité* (лаицитет) постао неопходни додатак девизи *liberté, égalité, fraternité* (слобода, једнакост, братство) док сам ја настојао да је наведем на размишљање о неопходности концепта *koinos logos* (Хераклитов „општи, заједнички разлог“) за суштински идентитет *Ѳолиса*. Како један град може да постоји ако нема постојану референцу која све обједињује? Као одговор на то написао је читав есеј на полеђини странице мог домаћег задатка рекавши да је идентитет Париза у немању постојаног *лојоса*. Петнаестог априла 2019. године показало се да овај град ипак има важну референцу која га обједињује: везаност за *Notre-Damme de Paris*.

То се испољило *ненадано*, макар и на трен, али сасвим довољно снажно да укаже на онај заборављени начин, *un véritable mode d'existence*. Французи су ужаснуто посматрали како пред њиховим очима гори величанствена и емблематична катедрала париске Богородице. Уплашили су се губитка сопства. Срећом, ватра је захватила косу Богородице, али је није сагорела. Но *џа* ватра је дошла у прави час.

Необјашњива је вредност и значај који је она имала за сваког Француза и за целу Француску. Председник Макрон је без експликације исповедао: „Изгубили смо нешто од нашег живота, од наше судбе.“ Виктор Иго је сматрао да је Нотр Дам место азила и желео је да је као такву сачува, *invioable* (ненарушену). Богородичина црква у овом велеграду била је симбол минулих епоха које је овековечио Иго пратећи несрећну судбину „звонара Богородичине цркве“ Квазимода, Есмалде, корумпираног архиђакона Клода Фролоа и других јунака. (Генерацији која мање чита препоручујем анимирани филм компаније „Волт Дизни“ из 1996. године снимљен по мотивима Игоовог романа.)

На неки начин, Париз је Богородичин град, као што је то изворно и Лос Анђелес (*Nuestra Señora Reina de los Ángeles*, основан 1784. године), Призрен са Мајцицом Елеусом (Љевишком) или Цариград на Босфору. Као ремек-дело грађено у 12. веку, Нотр Дам одузима дах посматрачу због својих лебдећих потпорних стубова, красних витража и клесаних карикатурних скулптура гаргојла и химера, а у унутрашњости непроцењивим реликвијама

и уметничким предметима. Спољашњост цркве је инспирисала безбројне слике и цртеже, као и литерарна дела.

Клесачки славослов

У својој колумни у недељном издању листа „Катимерини“ посвећеној Нотр Даму, Христо Јанарас лапидарно показује да је пожар на крову катедрале драматично изазвао необјашњиво дивљење према архитектонским чудима и код оних који о њима знају врло мало. Знамо да су Французи друштво које је некада (под одређеним околностима) изабрало да себе окарактерише као „атеистичко“ (Долезова је изричито тврдила да *laïcité* значи „без религије“). Како је могуће да Нотр Дам – тај саборни храм хришћанске Цркве на обали Сене – припада самом „дићу“ Французâ када им је колективно диће „атеистичко“? Јанарас каже да, уместо што је рекао да је Нотр Дам „наша историја, наша књижевност, наша машта“, зар није било умесније и доследније да Макрон призна да је то духовна материца која их је *родила* а коју су они потом *одбацили*? Јер ми Французи „створили смо другу културу, други начин живота, носили смо наочаре које не препознају зашто нас се најдубље дотиче грађевина Нотр Дам“. Водећи хришћански философ Европе, како Јанараса зове Роуан Вилијамс, додаје проницљиво: „Посматрамо површно, те тамо где су клесачи камена утискивали славослов Богу, ми се дивимо естетици

и монументалности, а пренебрегавамо жарку љубав која је родила ту лепоту.“

Својевремено, пишући о византијској и готској архитектури, Јанарас је истицао да је и једне и друге храмове градила *вера*. „Исти људи који су саградили готске катедралне храмове конструисали су и теолошке *Summae*“, рекао је Шени. По Јанарасу, несумњиво, „појаве величанствених катедралних храмова у готском стилу који материјализују технику схоластике, показатељи су технолошког односа према природној грађи, задивљујући уметнички изрази аутаркичног и сентименталног наметања црквене моћи и величанствености“. Уистину, историја архитектуре је историја писања. Пре штампе, човечанство је комуницирало помоћу ње, од Стоунхенца до Партенона. Алфавет је био исписан на „књигама од камена“, тако што је низ каменова формирао реченице, на шта је подсећао и Иго, док су хеленски стубови били „хијероглифи“ бременити значењем. Древни клесари су љубили камен док су га уграђивали.

Француски сенат је изгласао да Нотр Дам мора бити васпостављен у стање пре пожара. Јанарас уочава парадокс који следи из решености да изнова саградимо Нотр Дам „помоћу технологије која омогућава импресивне имитације, док се наша данашња култура заснива на импресијама, а не на реализму односа“. Разлог зашто ћемо је саградити изнова је у томе што тај „споменик“ наставља да сваке године импресионира 13 милиона посетилаца. „Немамо мајсторе, ту душу Уметности, али имамо новац и машине које конструишу, безгранично... само реплике!“

Зашто наш атински заљубљеник мудрости лamentsира над хипокризијом нашег времена? Због тога што је од „полиса“ античке демократије, као и од хришћанске *еклисије*, у многим срединама остао само одсјај. „Људи неописмењени за суштинске ствари културе никада се нису запитали која је метафизика породила Партенон, трагедију, демократију, Ају Софију, евхаристијску драматургију, *демос* као друштво које собом управља без спољашњих притисака.“ Ко се данас не пита за *узрок* и *циљ* постојања не може да препозна Уметност као плод вере и стваралаштва. „За Уметност данас се узима само естетски (потрошачки) ужитак или директна дидактична утилитарност.“

Метафизичка неписменост

Можемо са Јанарасом да тугујемо што је ова растујућа „метафизичка неписменост“ одлика и српске укупне друштвене декаденције, индивидуализма, аморализма, *неописмења* (спремност да се други тако олако екскомуницира), који саморазумљиво доминирају и најмањим делићима наше јадне неорганизованости. Чак и црквени догађај, еклисијалне матрице какве су парохија и епископија, престају да се тичу равни постојања него су постале по правилу ствар *јонашања* (пази како се држиш, шта причаш, куда гледаш...). Нашом друштвеном свакодневицом доминирају апсолутизовани искази, саопштења, морализми и доцирања.

Да ли је црквени догађај, у данашњој Србији, причасно заједничарење у „телу“ односа љубавне узамности, о којој потресно говори апостол Павле? Или се и он претворио у форму, у идеолошка саопштења и позив на корисну ортопраксију? Приступ истини је или разумски или сентименталан, тј. индивидуалистичан, а „спасење“ уско правно-законско, егоцентрично.

Богородица „која гори а не сагорева“ позива нас све да изађемо из заводљиве самодовољности ауторитета и саморазумљиве власти која тражи поклоне, кађење, аплаузе, слаткоречиво додворавање. Власти црквене и власти политичке.

Скривено, испод пепела спаљених идеолошких рушевина, исијава пасхална благовест да је *смирџу смрџи зјажена*. Дешифровање те благовести не подлеже логици проповеди и ставова. Нечујним гласом она већ потреса ноћ која подрхтава од јецаја пред свитање тајанственога Дана. Ту благовест не може ништа поразити. Хемингвеј је у уста старца ставио речи као поуку једном дечаку: „Видиш, они те могу поништити, али те не могу поразити.“ Исти онај Хемингвеј који је једном написао: „Ако си довољно срећан да живиш у Паризу као младић, тада куд год пођеш у даљем животу, он ће остати са тобом, јер Париз је покретни празник.“

А Нотр Дам? Њен богоматерински празник у Цркви је непрестано бдење, покретни празник као животно усхођење или пак спуштање до самог дана Пасхе. Јер она је „у времену Невременог неизрециво зачала“.